Иакоб Цуртавели

АВ 1 875

«Ацқьа Шьушьаник лаазаб»

АВ 1 875
ეროვნული ბიბლიოთეკა

ИАКОБ ЦУРТАВЕЛИ

АЦҚЬА ШЬУШЬАНИК ЛААЗАБ

Контрольный экземпляр

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ҚЫРҬТӘЫЛАТӘИ АШӘҞУҨҨЦӘА РЕИДГЫЛАҾ
ИҞОУ АСАХЬАРКЫРАТӘ ЕИҬАГАРЕИ
АЛИТЕРАТУРАҚУА РЕИМАДАРЕИ РРЕДАКЦИАТӘ
КОЛЛЕГИА ХАДА

Ашәҟуҭыжьырҭа «Алашара»
Аҟуа — 1981

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ИАКОБ ЦУРТАВЕЛИ

АЦҚЬА ШЬУШЬАНИК ЛААЗАБ

Иеитаргеит: Г. АМЧБА,
А. ГОГУА

СГ-3

Ц87

Ақырҭуа ҩыра ажәытәзатәи аҭынха «Аҳкуажә Шьушьаник аҵқьа лаазаб» иахыҵҵуеит зқьи хушә шықуса. Аҵқьацәа рыбзазашьа атәы аазырҧшуа, агиографиатә ҳәа изышьҭоу алитературатә хкы иеиуоу ари амилаҭтә бақа уаанзагьы акыр бызшәақуа рыла иҭрыжьхьан, нақ-нақгьы иара аиубилеи азы излеиҭагоу абызшәақуа рхыҧхьазара шьардаза иацлоит.

Аҧсышәала «Аҳкуажә Шьушьаник аҵқьа лаазаб» еиҭагоуп раҧхьаза акуны.

37361-083
Ц М-623(06)-81 81

© Ашәқуҭыжьырҭа «Алашара», 1981

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

АХҚУАЖӘ ШЬУШЬАНИК АЦҚЬА ЛААЗАБ

Абыржәыцәӄьа хырԥашьа амамкуа сара ишәасҳәап ԥсаҭабзиа Шьушьаник ацқьа дшиасыз атәы.

I

Иӄан абас: аԥьамцәа МР (...)[1] дырҳәынҭкархеижьҭеи аа-шықуса ҵуаны еиԥш, инықуршәны уи иахҭны дцеит апитиахшь[2] Варсқьен Аршьушь иԥа. Аханатә иара ихаҭагьы дқьырсианын, анылагьы абылагьы дқьырсиан хылҵын. Ԥҳәыссгьы диман иара ашәамахьцәа рспаипет[3] иԥҳа, лара зыӡбаху абра исымоу. Уи лаб ихьӡын Вардач, лара илыхьӡын Шьушьаник, ишаҳҳәахьоу еиԥш, ианысабииз инаркны анцәа иҿаԥхьа изызоз. Еснагь лгуы иҵхон лхаҵа гунаҳала ихигоз ибзазашьа, зегьы драшьапкʻуан ҿарҭаларц уи изы игуныӆара далган, Христос имӆа иашахь дхынирҳәырц Анцәа. Изылшода иҵәырган аҳәара, ахлаҳәацәгьа, арыцҳа ирыцҳаху, аҵыхутәан ԥеиԥш цәгьа зылахь ианыз Варсқьен Христос иҳаиҭаз агуҕра мап шацәикыз атәы! Аккаҳәа дзымҵәыуа-

[1] Ари аӆымҭа ажәабатәи ашәышықусазтәи авариант аӄны аԥьамцәа рҳәынҭкар ихьӡ арбаӡам, егьырҭ анапӆымҭақуа рыӄны иааркьаҿны ианып «МР» ҳәа.

[2] Питиахшь — ԥьам ажәоуп, акуакь, апровинциа ахада ҳәа аанагоит.

[3] Спаипет, ма спарапет, спаспет — арбԥьар мчқуа реиҳабы, рминистр.

ша иҟада, Христос ихьӡала рыцҳарак иаҟумшәац, шәартак иҭамшәац дарбанзаалак.

Избанзар усҟан уи аԥьамцәа рҳәынҭҟар данитаа, дзитааз ахьӡ-аԥша ирҳарц азы акумызт, Анцәатәҟьа диҟуатцны, амца амтцахырхуараз уи иҳәынҭҟар иҟны ҿатахьас иеыҟаитцарц акун, Христос зынӡа дилӡаахьан азы. Нас уи арыцҳаху, аҳәынҭҟар игуы иахуо ҟаитцарц, аԥҳәыс дсызҳәа ҳәа диашьапк'уа, абасгьы иаҳәара даҿын:

«Схатәы ԥҳәыси сыхшареи иара убас уара удин ахь ииазгоит, сара сшиасыз еиԥш».

Абас ажәа иҭиуан иара, Шьушьаник зынӡа дшаҟулмыргуԑӡаз ала.

Ари заҳаз аҳәынҭҟар дгурԑьеит, иагьрыдитцеит иара аҳәынҭҟар иԥҳа ԥҳәысс диртарц.

II

Дхынҳәит апитиахшь аԥьамцәа рҳәынҭҟар иҟынтәи. Уи, Қартли аҳәаа иаду Ҳереҭи данааи, игуы иҭеикит аамсҭцәеи, ихшареи, имаҭуцәеи рԥылартә ицҳарц, урҭ дрылагылан итәыла далаларц. Дагьдәықуитцеит адеспан[4] ҿы ала иҟьаҳиа. Уи дагьнеит Цуртав ҳәа иахьашьҭаз аҭыԥ аҿы. Данааи, Шьушьаник, ҳара ҳаҳкуажә, лахь дыланалан, аԥсшәа леиҳәеит, лара аҭаҳәа Шушьаник, иҟалаша заа илдыруазшәа, ус иалҳәеит:

«Уи ԥсаҭала дыцҟьазар, шәыҟаз иаргьы уаргьы, ус акумкуа ԥсаҭала шәыцҟьамзар, ари ухырхуарагьы уара иумаз».

[4] Адеспан — цьам ажәоуп, ахатарнак, ацҳаражәҳәаа ҳәа аанагоит.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

Иара иакузар, илҳәаз аҭак акатцара изымгуаӡьит. Ацҝьа Шьушьаник уи диашьапк'уа, дҭылцаауа далагеит. Нас уи ауаа атцабырг цәыриган, ус иҳәеит:

«Варсҝьен мап ицәикит Анцәатцәкьа».

Лахьышкуакуа Шьушьаник, ари анлаҳа, ҿыцха лыекажьны, лхы адгьыл ианкьо, лылаӡырз лыкуааша ус лҳәон:

«Илахьынтца цәгьан Варсҝьен, избанда Анцәатцәкьа дикуатцны артошьан[5] шьҭихит, нцәа дызмам ицрыдикылеит».

Нас даагылан, лаҳтны нлыжьит, анцәа иҿаӡхьа дзызо ауахуама дныаналеит, лыхыа-ӡацәеи лыӡҳаи лыманы аныхачаӡа днамтцагылеит, абасгьы дматанеиуа илҳәон:

«Иаҳхылаӡшхуу Анцәа ду, арҭ уара исаҭәоушьеит, уара исзыхьча, унапы ианул, азыӡшьа изаахыу, Аӡсыцкьа алыӡха затәашьоу, иҳакуиҭу хара ҳ-Исус Христос ҳахьча затцәы дызхылаӡшу агуарҭа азәк иеиӡш иалахузарц.»

Ахулӡаз анцәа иашьапкра ианалга, ауахуама азааигуара аын хуҷык лыӡшаан, уахь дныаналеит, лхы лымагухьха, куакьк дныкҿакукун, лылаӡырз лыкуааша инеималҭәеит.

III

Апитиахшьра аепископ, Афоц захьзыз, ускан уа дыкамызт, ицкьаз азәы ианыка дцаны дыкан уск атцыхуала. Сара, аҳкуажә Шьушьаник лдоуҳабгьы, аепископ сицын. Ус, аҳтынрантәи адикуан

---

[5] Артошьан — аҵьамцәа рдин, амца амтцаныҳәара.

даакылсын, иќалаз зегьы ҳаиҳәеит: апитиахшь дшааизи аҳкуажә иќалцази ртәы. Ҳара агурҩа ду ҳазҭцысит, ҳааќумтҵзакуа ҳтҵәыуон, ҳагунаҳакуа аҳьааҧшуаз даараӡа хьаас ишьтыхны.

Сара заа схынҳәын, лахьышкуакуа Шьушьаник дахьыќаз снеит. Асќак лгуы ҧыжәжәо данызба, саргьы стәыуон лара леиҧш. Иагьласҳәеит сара лахьышкуакуа Шьушьаник:

«Ааӡаб бзыҧшуп, аҳкуажә, бацрымтцын, башьтаз Христос идин, азҩеиҧш бара бзы дырҿкымхарц аҕа.»

Ацқьа Шьушьаник ус салҳәеит сара:

«Сдоухаб, ааӡаб схызгарц сыхианы сыќоуп сара.»

Саргьы ус ласҳәеит:

«Усоуп. Бҿырҕуҕуа, аҳачҳара, алаӡара бымаз.»

Лара ус салҳәеит сара:

«Арҭ арыцҳаракуа сара аӡәзацәык соуп изтәу».

Сара ус ласҳәеит лара:

«Бара брыцҳара — ҳара иаҳрыцҳароуп, бара бгурҕьара — ҳара иаҳгурҕьароуп, аха бара ҳаҳкуажә мацара бакумызт, ҳарҭ зегьы быхшара реиҧш ҳаббон. — Нас маӡажәала ус ласҳәеит уи лахьышкуакуа: — Исцәымӡакуа исзаарт бгуы иҭоу зегьы, издыруазарц, иҩны ишьҭысхыртә бгуаќракуа.»

Лара ус салҳәеит сара:

«Зтцаара аҭахны иќоума уи?»

Сара аҭак лыстеит, иагьласҳәеит абас:

«Бҿырҕуҕуаны быќоу?»

Лара ус салҳәеит сара:

«Уиеиҧш зыќалом, Варскьен иускуеи игунаҳакуеи срылахухартә!»

ეროვნული ბიბლიოთეკა

Сара атак лыстеит, иагьласхәеит абас:

«Аиакум баарсы иакукны дыҟоуп уи, агуаҟреи аазаб дукуеи брыкуиршәарц быҟоуп».

Лара ус салхәеит сара:

«Хараза исзеиӡьуп уи инапаҟны сырсра ҟаитцар, синаалан сырсата сҟьашьыр аастa. Избанзар ацхаражәхәаа-апостол Павел иҟынтәи исахахьан: «Аиахәшьа лоума, аиашьа иоума азәгьы деидхәалазам, ианаму еилытцаарит».

Саргьы исхәеит:

«Убас иагьыҟоуп».

IV

Хара абри халацәажәонатцы, ацьамцәа иреиуаз азәы дааин, лахьышкуакуа Шьушьаник лахь дыанал, илаӡырз икуаашо ус ихәеит:

«Ишрыкуу абри аоны оны мыждахан, агурӡьара шлахьеикутцарахаз.»

Уи Варсҟьен иҟынтәи даашьтын, еамыршьагала акун ас шихәоз, иагьитахын лахьышкуакуа даҿеикырц. Аха ацҟьа иеилылкаарит уи игутакы баарсы, леагьицәылыхьчеит бжьажьара лыкузамкуа.

Хы-мш аатцхьаны, даарит апитиахшь Варсҟьен.

Ацьамгьы мазала ус иеихәеит иара:

«Сара изласахаз ала, урхәыс дукуатцит уара. Исхәо хоутцозар, иаӡьны улмацәажәаан уи, избанзар ахәса рлазара мачуп.»

Адыраеҽны, апитиахшь дшыаагылаз еирш, Анцәа иматцуцәа дхарьхьеит, харгьы хнеит. Уи дгурӡьатцәа дахрылан, ус ихәеит:

ეროვნული ბიბლიოთეკა

«Аҳаҳаи, шәхы саҩшәымган, цәымҕысгьы сышьтышәымхын!»

Ҳаргьы аҭак иаҳҭан, ус ҳҳәеит:

«Уара ухгьы ыҵоурбгеит, ҳаргьы ҳаҵоурбгеит!»

Уҟан иара даацәажәан, ус иҳәеит:

«Ари еиҧш зылгуаҕьызеи сыҧҳәыс сара сҿы? Шәцаны убас сызлашәҳәа: «Бара сызныз санызбхит, аццышә ахбыжьит сцәарҭа, быҩны кажьны аҽацьара бхы бырхеит.»

Лара Шьушьаник ацкьа ус лҳәеит:

«Уара сара уанысымцеит, уагьанысымхит. Уаб иакузар — имартирионкуа[6] иргылеит, иргылеит ауахуамакуа, уара уаб иускуа зегьы силоухуеит, иааҟанцаз абзиаракуа зегьы цәгьоутәит. Уаб иҩныҟа ацкьацәа неигон[7], уара аҧсымцкьацәа иоугеит. Уи дгьыли жәҩани рынцәа ихы-иҧсы идцан дхеицеит, уара анцәатәҟьа дынужьит, амца уамцахырхуеит. Узшаз мап шицәукыз еиҧш, саргьы уара усцәымҕып. Егьа-егьа агуаҟра сзааугаргьы, уара уускуа шьҭысхраны сыҟазам.»

Абри зегьы апитиахшь иаҳҳәеит, иара деилашәан, игуы ҧыжәжәон лара лзы.

V

Абри ашьҭахь уи илницеит иашьа Џьоџьик, иашьа, Џьоџьик иҧҳәыс, аҳҭны аепископ, иагьреиҳәеит:

---

[6] Амартирион — ацьырсиантә динхацара иахырҟьаны ҧсышьацәгьа зырҭаз ацкьацәа рыхьзала аматанеирҭакуа.

[7] Аҧхьатәи ацьырсианцәа рыҩны ианнаргоз ыҟан иҩахьаз-иҧсхьаз ацкьацәа рыҧсыбаҩкуа.

ᲔᲠᲝᲕᲜᲣᲚᲘ
ᲑᲘᲑᲚᲘᲝᲗᲔᲙᲐ

«Исызлашәҳәа лара: «Ҧшьаала бҭыҧ ахь бхынҳәы, мап ацәкы уажәы бхы-бгуы зтәызтәны иҟоу Акумзар, быкушьны мацароуп бшаазго...»

Аҳкуажә лҿы ицаны лхы иҭагаланы лацәажәара ианалага, Шьушьаник аҵкьа ус ралҳәеит урҭ:

«Шәара ауаа ҟуҕакуа, абжьаҟазара бзианы ижәдырyеит, аха шәхы шәымжьаант сара уи сиҧҳәысны сынхап ҳәа. Сара стәахьы диазгап, анцәаҵәҟьагьы ихы идикылап ҳәа сгуҕ'уан, шәара уажәы даҽак сшәырҟаҵарц шәҭахыуп. Изалшом уи аҩыза са сҟны! Уара, Џьоҵьик, уаҳа сара усабхундам, саргьы уашьҭарнахыс уара сутацам, уҧҳәысгьы сара дсацалам, избанзар шәара уи шәидгылоит, пускуа шәрылахууп.»

Џьоҵьик ус леиҳәеит:

«Издыргушьоит, аха уажәшьҭа иҟьаҳиацәа аашьҭны быкушьны бдиргоит.»

Аҵкьа Шушьаник ус лҳәеит:

«Сеидҿаҳәала сыкушьны сдәыкуигалар, еиҳагьы сеигурҕьоит, избанзар уи ала иара силҵуеит.»

Ари аҩыза лҳәоны ианраҳа, зегьы аҭцәыуара иалагеит. Џьоҵьикгьы дҩагылан, илаҕырӡ икуааша дындәылҵит. Аҵкьа Шьушьаник лакузар — аепископ ус иалҳәеит:

«Сазааигарц зынӡа ишҧакуик, Анцәа мап ицәикитеи уи?»·

Џьоҵьик длашьапк'уа ус иҳәон:

«Бара хаҳәшьа бҩуп, ихыбмырбган абри аҩната, аҳкуажә илызшоу!»

Шьушьаник аҵкьа даацәажәеит:

«Издыруеит сара сышшәахәшьоу, хшеихыраа залахьоу, аха ашьа икатәо шәарт зегьы шәаланак'уа иҟалар стахым.»

Иара усгьы лгуы ҧыртцәахьан аҟынтә ацҟьа, алахьышкуакуа Шьушьаник дагылт, лыцҟьашәҟуы — Евангелие — аашьтылхит дтцәыуо.

«Ихакуиту Анцәа ду, уара иудыруеит сара аҧсра сшазцо!» — абас лхәан, левангелиеи аазаб зхызгахьоу рышәҟуы цҟьакуеи лыманы дара дрыцны лҿыналхеит. Ахан данынылала, лара лышьталартаҿ даанымгылакуа, кумра хуҷык ахь днеит. Лнапкуа ажәан ахь иалрахан, ацҟьа Шьушьаник ус лхәеит:

«Хазшаз Анцәа ду, апапцәа роума, ддаҽазәума, абырсҟатәи уаа рахьтә дарбанзаалак уадыжәлак дҟамлеит сара срыцхазшьашаз, сыҧсра зтахыу, анцәа иаҕоу Варсҟьен симтцажьны инаскьеит зегьы.»

VI

Ды-мш аатцхьаны ахтны даант уи акуцьма, икьахиацәагьы иреихәеит:

«Сара иахьа Цьоцьики иҧхәыси стоуп, дареи сареи акреицахфоит, дызустзаалак азәгьы ха хахь аналара иҽазимкаант.»

Ианааилахула, Цьоцьик иҧхәыс иаалыҧхьеит, акреицырфарц ртаххеит, ацҟьа Шьушьаникгьы дааҧхьан. Уаххьа аамта анааи, Цьоцьик иҧхәыси иареи Шьушьаник ацҟьа лахь иналт, ларгьы акырррыцылфарц, избанзар ариабжьаракгьы уи аҿаца лҿахьы иалымгацызт. Ишылтахымыз да-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

зааган, мчылаҵәҟьа аҳҭнахьы дыргеит, аха изакузаалак акы агьама лымбеит. Џьоџьик иԥҳәыс уи аҩы лыдылгалеит илжәырц, илыдылцало далагеит. Шьушьаник ацқьа лыԥсахы еиҟуҷҷо уи ус лалҳәеит:

«Иахьа уажәрааӡа ианбыкуз аҳәсеи ахацәеи еидтәалан акранеицырфалоз?!»

Лнапы налыргӡан, аҵәца налҿалыжьит, иаргьы ԥҽеит, аҩгьы каҭәеит.

Усҟан Варсқьен ҿҭыӡәӡәаала длацәҳауа, шьапыла длыҕраԥало далагеит. Аҽҳәа хуҵышьшьаага амашьа аашьҭыхны лхы данас, лхы иҩалашьышь ицеит, лызлакгьы ҩыҭчааит. Уи рыцҳашьара ҟамҵаӡакуа лхы-лҿы аҭаҷкум иаиргеит, лыхцәы данкны анахь-арахь дирҳәазон, иаапкыз гыгшәыгҵас дхуааиуан, хагаҵас дыҳәҳәон. Убри аамҭаз Џьоџьик, иара иашьа, дылҟуикырц далагеит, аикуԥара иаҿын Џьоџьикгьы диԥҟааӡа. Нас лкасы лхижәеит, Џьоџьик ииулак, абга асыс анамырх‘уа еиԥш, цәгьаԥсышьала дааимпыҵикукуааит. Аԥс иеиԥш дышьҭан Шьушьаник ацқьа. Варсқьен уи дызхылҵыз, дзыжәлаз ицәҳауан, лара сыхзырҵәааз ҳәа лзиҳәон. Иагьрыдиҵеит уи дҿархәарц, ашьамҭлаҳәқуа лышьарҵарц.

Игуы маҷк ихьаԥссан иҽанааиқуик аамҭазы, даант ани аџьам, дкаиаҵәҟьангьы диҳәеит, Шьушьаник ацқьа дыԥиртларц. Уи дааараӡа диҳәеит аҟынтә, ирыдиҵеит дԥыртланы кумрак дыҩнаркырц, насгьы рыбла лаҩмыршәакуа илхылаԥшларц, қьаҳиак уи дазкны, уаҳа — дыԥҳәысыз дхаҵаз — дызусҭзаалак аӡәы лбара днармышьҭырц.

VII

ეროვნული ბიბლიოთეკა

Ишаацәылашаз еиҧш илхылаҧшуаз ақьаҳиа диазҵааит иара:

«Лыхурақуа шҧаќоу?»

Егьи ус иеиҳәеит иара:

«Дацәынхартә дыќам.»

Нас иара ихаҭа дныҩналан, дибеит лара, иагьҿеишьеит шаќа ҕуҕуала дчыз. Ақьаҳиа игуиҩаниҵан, ус иеиҳәеит:

«Дызбоит ҳәа дызусҭзаалак азә дыҩнамлаа ит!»

Иара дныкулан, шәарыцара дцеит.

Сара сҿынахан снеин, илхылаҧшуаз ус иасҳәеит:

«Сара заҵәык снашьҭы, лыхурақуа гуасҭоит.»

Уи ус сеиҳәеит:

«Иааиликаар, сишьуеит!»

Саргьы ус иасҳәеит:

«Уара насыҧда,уи лакузами узаазаз? Лара улхырќьаны иара уишьзаргьы, уи акрамоума?»

Нас уи мазала сыҩнаижьлеит сара. Сахьныҩналаз, избеит илхчаа, зҵәа зхыҧҧы иќаз уи лхылҿы, сеиҵақьынгьы сҵәыуон. Лара аҵқьа Шьушьаник ус салҳәеит:

«Умҵәыуан са сзы, избанзар иахьатәи аҵх сара исызгурҕьарахеит.»

Сара ус ласҳәеит аҵқьа Шьушьаник:

«Азин сыҭ ибҿашәу ашьа амсызәзәаап, быблақуа ирҭажьу аҵцышә ҭысрыцқьаап, ахьшьтәы ахьысшьып, ахушә ақусҵап, издыруада абри аҵх иалагзан быбзиахаргьы.»

Аха аҵқьа Шьушьаник даацәажәеит:

«Ус умҳәан, ари ашьа сыгунаҳақуа ирҿызәзәаагоуп.»

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

Аепископ Самуили Иоанни иаартҭиз афатә лыдызгалеит, избанзар уртҭгьы маӡала гуалас дрыман, лгуы дырӡуӡуон. Уск̆ан аҵкьа Шьушьаник исалхәеит:

«Исыдумгалаӡан, сара акы схаӷьыц сзакургыло сык̆аӡам, избанзар сыцламхәа уҳәа, схаӷьыцкуа бжьакы еилак̆убаса сҿы иҭоуп.»

Уск̆ан ача ӷьытк аҩы иӡаашьны исырӷьсаан, маҷӡак лфеит.

Сара адәылҵра сахыццак̆уан. Убри аамҭаз аҵкьа Шьушьаник ус салхәеит:

«Угуы ишӷьаанагои, изысҭирыма сара уи ихуҷымҷкуа, ихьыматәакуа иара иҳәааӡа? Уажәшьҭа ари аӷьстазаараҿ сара урҭ аказы исҭахны сык̆ам!»

Сара ус сҳәеит:

«Бахымццакын, бара бҿы ик̆аз.»

Ҳара абас ҳанеицәажәоз, ҷкунак дааин, ус иҳәеит:

«Иакоб ара дык̆оума?»

Сара иасҳәеит:

«Иуҭахыузеи?»

Иара ус сеиҳәеит:

«Апитиахшь дуӷьхьоит.»

Сара иааҵьасшьеит, сзиҭахыузеи абыржәааны ҳәа. Саацҵакын, иара иҿы сныҩналеит. Ус сеиҳәеит иара:

«Ик̆оу удыруама, сара гуннаа[8] рабашьра сцоит. Уи илзынсыжьуам сара схьыматәакуа, лара сара

---

[8] Ара зызбаху ҳәоу гуннаа — ифталитаа ҳәа изышьҭаз роуп. Урҭ Каспиа аҩада-амрагыларатәи агаҿа иҟунхон.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

дансыҧҳəысымха. Урҭ зырхашагьы аӡəы дҟалап. Уцаны иаалымоу зегьы арахь исзаага!»

Сара сцан, Шьушьаник аҵкьа иласҳəеит. Уи даара деигурҕьеит, анцəа иҵьылшьан, зегьы арахь исылҭеит, саргьы иааганы апитиахшь исҭеит. Зегьы аасымихын, днарылаҧшын, акгьы шрыгмыз ибеит. Дырҩегьых ус иҳəеит: «Арҭ ирылаҽеырбашагьы аӡəы дҟалап.»

VIII

Ачгара ду аамҭа анааи, лахьышкуакуа Шьушьаник, ауахуама иацəыхарамкуа кумра хуҷык лыҧшаан, уа лҽыҧхьалкит. Акумра хышə хуҷык аман, иара убрыгьы лжəагуеит лара. Дагьыҟан лара уа алашьцараҿ, дычгон, анцəа диашьапк‛уан, длаҕырӡыркуакуон.

Апитиахшь изааигуаз ауаа рахьтə аӡəы ус иеиҳəеит:

«Ачгара дыҵанаҵ, акгьы лоумҳəан уи.»

Амшаҧтəи ашəахьа анааи, питиахшь гуннаа рабəшьра аҟынтəи дхынҳəит, игуы ҭифаауан аҵьныш иҿыҩахан, ауахуамахь дцеит, иагьиеиҳəеит аепископ Афоц:

«Дсыҭ сыҧҳəыс арахь, ҳзеиҟуукукуаауазеи лареи сареи?»

Нас деикуашəаны, Анцəа изы дыцəҳауа, иҿашəалак изиҳəо далагеит.

Анцəа иашьапкцəа руаӡəы ус иеиҳəеит уи:

«Ҳаҳ, абас зыҟоуҭозеи, иуҿашəалак ҳəо уиацəҳауеит аепископ, аҵкьа Шьушьаник дыкҿацалан дызумоузеи?»

Иара илабашьа рыхәхәа уи дист, егьыгь уаха акгьы ахәара изымгуаӡьит.

Нас, ацкьа Шьушьаник ахәынцәа дылшьуа, амыӡра дылархәазо, ауахуама акынтәи ахтнынӡа даагеит. Пҳсык лахасабала дыкушьны дигон. Цас икалазшәа, уи дырхәазаны дахьнеигоз, куцран, иаргьы акуц дҩахапҳалон, Шьушьаник лкуршәгьы лцәеилжьгьы акуц иажәжәеит, икуаца-куаца иагеит. Абас дкылыргеит лара ахтны. Иара ирыдицеит, дәахәаны дрыпкарц, игуы шьышьуагьы ус ихәон:

«Иббома, акгьы ибмыхуаӡеит уи буахуамагьы, ант быцхыраацәа-кьырсианцәагьы, дара рынцәагьы!»

Хышәынтәгьы лабала илысит, аха лҿы аaихыхны лыбжьы лмыргеит, дымкьит. Нас ацкьа Шьушьаник апҳсымцкьа Варскьен иахь даацәажәеит ус:

«Ахуаша, уара, ухыцәкьа рыцхаумшьеит, Анцәа уилӡааит, нас сара срыцхашьара уара уоума изылшо?»

Лцәа-лжьы пҳшкарах иалцыз ашьа ахькашыз аниба, адца рицеит ахәагужь лхарцарц, ашьталарта ахылапҳшҩык идицеит ацкьа Шьушьаник абаахьы дганы аӡуратаҿ дтеикырц, лыпҳсрагьы убра икаларц.

IX

Шьушьаник ацкьа ахтны дандәылыргоз аамтазы уа длывагылан ани аепископ идикуанцәа руаӡәы. Уи «беырӡуӡуаны быказ» хәа леихәарп итахын, аха апитиахшь илапҳш икушәан, иажәа

АВ 1 875

изынамыгӡакуа, «бҽырҕу...» аҟны иааҿахицәан, иԥсы има наҟ дцеит. Нас Шьушьаник ацқьа дрыма идәықулеит, лшьапы хырҟьаҟьа, лхахуы еилажәжәа, зыпату ԥҽхьоу аӡәы леиԥш. Аӡәгьы изымгуаҕьит уи лхы акы акуршәра, избанзар апитиахшь дҽыжәкьакьала уи длышьҭагыла днеиуан, иҿы иҭашәо зегьы лыкуҳәацәо.

Ацқьа Шьушьаник илышьҭала инеиуан ауаа рацәа, ҳәсеи хацәеи цҩа змам. Урҭ ахьнеиуаз, иқьызқьызны ицәыуон, рызҕкуа цәырԥуан, ацқьа Шьушьаник лзы алаҕырӡ карҭәон. Лара ацқьа Шьушьаник ажәлар рахь даахьаҳәын, ус ралҳәеит:

«Шәымцәыуан, сашьцәа, саҳәшьцәа, схуҷкуа, амала, сышәгуалашәыршәала анцәа шәаниашьапк‘уа. Иахьарнахыс сышәаԥырцуеит сара, уажәы сызҭашәо абаа еибгала сҭыцны сыжәбарц шәыҟаӡам.»

Апитиахшь, ауаа ҳәсеи хацәеи, хуҷи дуи еибарцәыуо данынарылаԥш, ҽыҳәацәыла днарыжәлан, еимырбҕьыжәаа ишьҭит.

Абаахьы узланеиуаз ацҳа ианнадгыла, апитиахшь Шьушьаник ацқьа ус леиҳәеит:

«Ара бшьапкуа рыла аныкусра зацәыкоуп ибзаанхаз, избанзар быԥсы ҭаны арахь бҭыцырц быҟаӡам, ԥшь-ҩык наҟ-ааҟ ибыцагылан, бҭыргоит акумзар.»

Абаахьы ианҭала, аҩадахьала ирбеит ҩын хуҷык, илаҟуны, илашьцаны, убрахь дагьыҩнаргалт ацқьа. Аҳәагужь шылхаз иаанрыжьт, ахумга Варсқьен имҳәыр нааирхеит. Лара ацқьа Шьушьаник ус лҳәеит:

«Сара сеигурҕьоит ара сахьгуаҟ‘уазы, уа нарцәы исзырахаҭхоит.»

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

Апитиахшь ус ихәеит:

«Ааи, ааи, браҳатхоит!»

Нас ахылаҧшцәа лыдиргылан, ирыдитцеит амла дарганы дыршьырц, усгьы реихәеит урҭ:

«Ишәасҳәо убриоуп, лара лахь азәы даныҩнала — дыҧхәысыз, дхатцаз, — уск̇ан шәыхкуа шәхагылазамшәа ишәыҧхьаза, шәыхәсакуа, шәхучкуа, иара шәыҩнатакуа — акгьы шәымазамшәа шәыҧхьаза. Уи зхароугьы сара сакухазом.

X

Ашьтахь уи абаа дҭытцит. Мчыбжьык аатцхьаны, ахылаҧшцәа азәы дааҧхьан, дизтцааит:

«Уажәыгь лыҧсы ҭоума ари амыжда?»

Егьи ус иеихәеит:

«Саҳ, уи аҧстазаара атцкыс аҧсра дазааигуаны иҧхьазатәуп, амлагьы дагоит, избанзар ҿатцак лҿахьы иналгом».

Иара ус иеиҳәеит:

«Хьаас иумкын, улк̇уатц, дыҧсааит нак̇!»

Сара уи ахылаҧшҩы акырза сихәаахьан, иара иатәаз матәаахукгьы истарц дакусыргуҕхьан. Нас иулак дакушаҳатхеит снеишьтырц, усгьы сеиҳәеит:

«Ианааилахулалак, умацара уааи.»

Уи уахь саныҩнеигала, дызбеит сара Христос исысмк̇аа, ҭацак леиҧщ урҭ аҳәагужькуа рыла дырхианы. Иамуит сара сгуы, инеиматәаны атцәыуара салагеит.Шьушьаник ацкьа ус салҳәеит сара:

«Абас еиҧш ик̇оу аус бзиа азоума узтцәыуо, сдоуҳаб?»

Лхылаԥшҩы ус сеиҳәеит сара:
«Издырызҭгьы, уаасышьҭԥомызт».

Сара лара лацәажәара салагеит, лгуы сырҕуҕуо салагеит, анцәа исҿаиршәоз ала. Нас дааныжьны, аҩныҟа сыццакит.

Апитиахшь Чорҟа[9] ддәықулеит. Џьоџьик, иара иашьа, Шьушьаник ацкьа ас анлыхьуаз, дыҟамызт. Џьоџьик даныхынҳәы, дыҿҟьа апитиахшь днаишьҭалан, Ҳереҭи аҳәааҿы дихьԥеит. Шьардаԥагьы диҳәеит уи аҳәагужь лхихырц. Игуы анԥиԥцәаԥа, уи аҳәагужь лхыхра мацара азин ҟаиҵеит. Џьоџьик дхынҳәны данааи, уи лыхуда аҳәагужь ахихит, аха ацкьа Шьушьаник ашьамҭлаҳәақуа дыԥсаанԥа илышьырхыр лымуит.

Фы-шықуса дышҭакыз илхылгеит, дышәҭуан анцәа иҵасқуа дырхамшәало; уахгьы-ҽынгьы лылацәа ааихьылшьуамызт, лшьапы дшықугылаԥаз дықугылан, лҽадцалан дхырхуон, дааҟумҵԥакуа ашәҟуы даԥхьон. Илырлашеит, илырԥшԥеит абаа зегьы доуҳала.

XI

Убринахыс Қырҭҭәыла зегьы иахыҵԥеит уи лызбаху. Иаауан ла лахь ҳәсеи хацәеи ахнырхәҭәқуа рыманы, нас лахьышкуакуа Шьушьаник урҭ рыхьԥала анцәа ишьапы анылклак, дасу зда ԥсыхуа имамыз иоуан ауаҩы бзиа дызбо Анцәа иҟынтә: ахҭылц дызмамыз — ахҭылц, ачымазаҩ — агуабзиара, алашә — иҭахыу иҩ-блак.

---

[9] Чор — Дербенттәи ҭысырҭоуп.

Дыҟан цьам ҧҳәыск, излымгара зыхьуаз. Дагьааит лара аҵкьа Шьушьаник лҿы. Шьушьаник уи илабжьылго далагеит амца амҵахырхуара ныжьны аҟьырсианра шьҭылхырц. Уи аҧҳәыс иаарласны дакушаҳаҭхеит. Лара уи лабжьаго, ус лҳәон:

«Бца Иерусалимҟа, иагьбылгоит убри бчымазара.»

Уи лхы азылшьҭит илаҳаз, уахьгьы амҩа дыкулеит, ҳанцәа ду Исус Христос ихьӡала. Дагьалҵит илыхьуаз уи лчымазара. Дхынҳәынгьы даат уи шьҭахьҟа, амыргурӷьаҩра лхы иҭаны, аҵкьа Шьушьаник лҿы днеит ҭабуп ҳәа лалҳәарц, нас деибгадеизҩыда, лхы-лгуы дакугурӷьо лыҩныҟа дныкулан дцеит.

XII

Аҵкьа Шьушьаник лакузар, абырфын аҟукаара-аҟуҵара ацынхурас, даара игуцаралкит Аҧсалтыр, дукгьы мырҵыкуа илҵеит шәиҩынҩажәижәаба ҧсалом. Убарҭ лхы иархуан, уахи-ҽни лылаӷырӡ лыкуаашо, аныҳәаракуа изылкуан Хыхьынтә Иаҳхылаҧшу.

Ус ларҳәеит лахьышкуакуа Шьушьаник:

«Бхуҷкуа амцаҧьаарахь ииангеит.»

Лара анцәа иашьапкра далагеит аккаҳәа дҵәыуо, лхы анышә ианҟьо. Луанытә дкуҧсычхауа ус лҳәеит:

«Суӡӡатәуп, уара Анцәа ду, урҭ сара схала истәымыӡт, уара исаҭәоушьеит. Уара ишуҭахыу аҟухааит, иҳаҟуиту, аҕацәгьа иускуа сырцәыхьча!»

Снеит сара, дагьызбеит ацқьа Шьушьаник, ҧсуатлак зламкуа аҵәыуара иаганы иқаз. Ани аепископ ацқьа лхуы ааитиит аҟынтә, сара мчыла хуҷык агьама лсырбеит, хөыцьагьы анцәа иҵьахшьеит.

Уаанза лхуҷкуа ран дырбарц илзаалон, аха Анцәа ианиҟурга, даргьы Анцәа мап аницәырк, уаха ааира рзыгуаҕьуамызт, избанзар урт рыхьзҵәҟьа лахаргьы лтахымызт.

XIII

Ашьтахь апитиахшь ацхаражәхәаөцәа лзынаишьтит абас лархәарц: «Схәатәы быкуныҟуаны ахтныҟа бхынхәы, мамзар быхнымхәыр, аөада бакуртәан Чорҟа, ма ахәынтқар иахтныҟа бдәыкустҵоит».

Ацқьа Шьушьаник усгьы атак ҟалҵеит:

«Амыжда, абзамыҟу, Чорҟа, ма ахтныҟа сдәықуутҵар, ари ахумгара схьымзакуа уа бзиарак сшанымиара удыруама?»

Апитиахшь уи лажәақуа дрызхуцит («уа бзиарак сшанымиара удыруама» хәа илхәаз). «Цьара уаө дук диҧхәысымхааит.» Убринахыс лара лахь азәгьы дықуижьломызт. Ацқьа Шьушьаник лакузар, абарт лгуаҟрақуа зегьы анцәа ихьзала илхгатәны иахьылҧхьазоз акун усҟан зызбаху лымаз.

Апитиахшь далихит иара идкылан имаз лара лыбзыцәашьа, иагьидитцеит ахтныҟа даaигарц.

Уи абас анлеихәа: «Исхәо бырханы ахтныҟа бхынхәы, шәыөны қьаҧтабымтәын, бтаацәара,

быҩны-бгуара бахылаҧш», — ацҟьа Шьушьаник ус иалҳәеит уи:

«Убри нцәа дызмам убас сызиаҳә: «Уара сушьит, беибганы бшьапала ара быздыҵуам ҳәа соуҳәеит. Ус анакуха, аҧсы дыбзаны дузыҟаҵозар. раҧхьа Урда[10] ижу уан лыҧсы ҭаҵа. Уи лыҧсы аҭаҵара улымшозар, саргьы ара сыҭгара улшом, уеизгьы-уеизгьы сырҳәазаны сҭумгозар.»

Апитиахшь арҭ ажәакуа анизнарга, иара ус иҳәеит:

«Убас иагьысҳәаҵәҟьеит сара.»

Адырҩаҽны Шушьаник ацҟьа лахь азәы дыҩналан, ус леиҳәеит:

«Иажәа аҭак бзианы ибҭеит, акумзар бжьаны бымҩахиҟьарц акун иитахыз, цәгьамзар бзиа игуы иҭакны дыҟамызт.»

Ацҟьа Шьушьаник ус иалҳәеит уи:

«Уара угуы иаанамган Анцәа дыцәоуп ҳәа, ауаҩы иихәаша уи заа иҿаиршәоит, иара ихаҭагьы абас иҳәоит: «Шәара ишәҳәаша сара исҳәоит.»

XIV

Дыштакыз фы-шыкуса анцы, иаалхылгахьаз, иаалыллыршахьаз иахҟьаны, ахьаа бааҧс лызцысит. Уи аҵыхуала аханатәгьы саакумҵӡакуа лаҳәара саҿын:

«Асҵәҟьа ирымцхутәым, избанзар асҟак ачгареи, баакумҵӡакуа бшьапы бахьыкугылоуи, еснагь анцәа биашьапк'уа, ажәа инцо бҽахьбыр-

---

10 Урда — Аладатәи Қарҭли иҟоу тыҧуп.

карои бцəа-бжьы иалазом, ибылшарым, настьы уинахыс ус бзиак аҟаџара бымч аҟухо бзыҟаларым.»

Аха изаҟаразаалак џəеижьла ҧсгарак лхы иалтомызт. Илыгхеит, дзытит, аццышә дасызаха дҟалеит.

Фы-шыҟуса зегьы, амшаҧныхәаҟуа раҧхьа оынсажәижәаба мшы имсаҧысуа ачгара ду аан уи уахгьы еынгьы днатәаны хәа ҟаломызт, дыцәомызт, фатәык лыдылгаломызт, мсышала заџәык лсалырҟьашьуан ханцәа ду Христос ижьи ишьеи, зырҧхак днаҿыхуан, утратыхк днацхауан, амшаҧы аанза ачаҕьа лҿахьы иналгомызт. Абра дынтаркызи уажәи рыбжьара ахчы лхы нылалымтацызт, ус асахьаз цьырмытк лхы инаџалџон, џаҟа илыџан уапцәажәк, ус асахьаз лханы иҟун аласа зтаз хчык. Анцәа даниашьапк'угвы илызкаршәын кумызцәа куамҟьак. Убри атыҧаҿ еиласынтуа иеилан џса змам ази аџеи. Аҧхынҟуа раан амцашыреиҧш атакар уабылуан, азыржәтә табаан, азыршеиҧш ишын аҧшаҟуа. Уи атыҧҟуа рҿы инхоз ачымазара аархымгазо, азы иарчны, иарсежьны, рцәа-ржьы еилышәшәаны, иканзаны, иҧхтны, аҿыхь рыхьны, рынџыра маҷны иҟан, зыҟураҟны инеихьаз азәы дубомызт уа.

Абас еиҧш иахьыҟаз фы-шыҟуса дтакын лара; ашьамтлахә хьантаҟуа илышьаз лзышьтымх'уа, Анцәа ихьз-иҧша харалк'уан.

XV

Быжь-шыҟуса ианрыҟула, хынтәгьы илахьышкуакуоу аҵкьа Шьушьаник лцәа заҕьеит, инымџәа-

зоз лгуаҟрақуа ирыхҟьаны, лшьапқуа уаказа ичит, ана-ара аҭәа рҭыцны ицон. Азаҕьақуа пҟышпҟышза иҟан, ахуа ҟарцеит. Урҭ руакы лнапала иаашьҭылхын, сара ислырбон, анцәа иџьшьо иагьылҳәон:

«Ари хьанҭарас иҧхьазатәзам, избанзар уатәи ахуа еиҳа ишәпоуп, иагьҧсуам.»

Сара ахуа анызба, уаҩы ишимбацала сгуы ҿнакааит, инеиматәангьы аҵәыуара салагеит. Дырҩегьых ус салҳәеит лара лгуы ҧыжәжәо:

«Узыҵьабозеи уара? Еиҕьуп аратәи аҧсҭазаараҿы наҟ иизаауа ахуақуа сырфар, имҧсуа ахуақуа сырфар аҵкыс.»

Саргьы ус аҭаж ҟасцеит:

«Бхы ҧырыбхырц азы аҟумҕқуа злыҳәҳәо ашәҵатәы ҟуныбшьеит, уажәы абарҭ ахуаршкуа роума бзеигурҕьо?»

Лара дсыҳәан, ус салҳәеит:

«Уи атәы сара сыҧсы ҭанаҵы, азәы иҿы иумҳәан, избанзар иаарласны саҧырцуеит иизаауа сцәа-сжьы.»

Ус зылҳәаз, азәгьы изымдырзо ҵаҟатәи цәамаҭәас лцәа иадыз убри аҟумҕқуа злыхәҳәоз акун, аҽраҧшраз, хыхь лшьапаҟынза илазо уи иахарҧан антиохиатә цәаҩыча иалхыз аҵкы.

XVI

Аҳкуажә лахьышкуакуа Шьушьаник аҵкьа аҧсра даҿуп ҳәа Џьоџьик ианиаҳа, уи ддәықулеит, иҧҳәыс, ихуҷқуа, иаҳҭырҧар, иаҳҭныҳәса аашьҭыхны. Дагьнеит аазаб зхызгаз лахьышкуакуа

Шьушьаник дахьҭакыз. Днеин, уи мчыла ла дышǩа дыԥналт, аԥьар цқьа дамцахырхуеит: Шьушьаник аԥшьа дналхагылан, длеихырхуеит. Нас лаԥхьа дныкутәаи, лхьаақуа дрызцаауеит. Ацқьа ус иалҳәеит иара:

«Исыбаргыузеи, анцәа ишиҳәара сыǩоуп, аха саргьы сықулоит зегьы ирзеиԥшу амԥа.»

Џьоџьик дԥацǩьан, ԥаса аиакумкуа иǩаитцаз рзы иҿы икушаҳаҭхан дцәажәеит, ацқьа Шьушьаник длашьапк'уа илеиҳәон:

«Сҭаца, изшаз исасу, анцәа бсызиҳәа саҭеимцаразы агунаҳа рацәа иǩасцахьоу!»

Ацқьа Шьушьаник ус иалҳәеит уи:

«Асаби иǩаитцара аиҳа, акгьы ǩоумцацзар, Анцәа уаҭеимцаауеит, дузылԥхааит!»

Џьоџьик ус леиҳәеит:

«Сара бара быǩны саауеит, аринахыс анцәа игуамԥхо ак шыǩасымцара ҳәа.»

Ацқьа Шьушьаник ус иалҳәеит:

«Ишуҳәаз анакуха, убарҭ уажәақуа рыла ԥсра уқумкуа ухы ǩаутцеит, уԥсынтцры иацитцааит Анцәа.»

Ашьҭахь Џьоџьик иангуеиҭа уи аҿны нахымгакуа лцәа-лжьы дшаԥырцуаз, ус леиҳәеит:

«Бсықуныҳәа сара, блықуныҳәа сыԥҳәысгьы, бара бзы итәу, брықуныҳәа схуҷқуагьы, сытәцәасаҳҭныуаа, абри иıасуа адунеи иахьыԥшу, уи бзиа избо шьоук шыббац. Бара бҿаԥхьа гунаҳак ҳампытцǩьазаргьы, ҳаҭабымтцан, иагьбгуалабмыршәааит ҳамҿеиракуа.»

Ацқьа Шьушьаник ус ралҳәеит Џьоџьики иԥҳәыси:

«Рацәак хьаас ишәымкит сара сус, иара усгьы, ауаа рахьтә аӡәы дҟамлеит срыцҳазшьашаз, исхашшаашаз, нцәа дызмамыз ари адунеиаҿтәи схаҵа ихы акы ҭазгалашаз.»

Дара ус ларҳәеит лара:

«Ҳара ҳтәала даара ҳҿаҳшәеит, аха уи иагьиимырҳаит, акгьы ахимҳәааит.»

Усҟан ацҟьа Шушьаник илҳәеит:

«Иҳақуӡбааит уаҟа, амцхәара аҳьыҟамло аҭаҳәарҭаҿы апитиахшь Варскьени сареи, аӡбаҩцәа рызбаҩ, иаҳҳылаҧшхуу ирхылаҧшхуу иҿаҧхьа, ахаҵа, аҧҳәыс ҳәа еилых ахьыҟам, иаргьы саргьы аиаша ҳҳәап уа, Христос иҿаҧхьа. Анцәа ихьигӡааит уи сшәыркуа раамҭа ааӡа иахьҿиҟушәаз, сцәашьы ахьирцәаз, сышәҭ ахьирканӡаз, сыҧшӡара ахаара-бзаара ахьирлашьцаз, сыхьӡ-сыҧша ахьылаирҟуз. Анцәа ҳазшаз дҟалааит иареи сареи ҳабжьара ӡбаҩыс! Сара уажәы Анцәа иџьысшьоит, уи сзыкуиршәаз агуаҟра агурӷьара ахьысзаанаго, сахьипҟаз, сыкушьны сахьигоз — аҭынчра, араҳаҭра. Уи имхуцреи рыцҳашьарак ахьиламлази аӡы сара Исус Христос, исхылаҧшхуу, срыцҳаишьап ҳәа сыҧшуп.»

Арҭкуа анылҳәоз уи, урҭ инеимаҭәаны иҵәыуон, иагьырҳәон:

«Иҳанажь хагунаҳаракуа, бҳакуныҳәа, Анцәа ду Христос ихьӡала зегьы зычҳаз бара ацҟьа, бара лахьышкуакуа!»

Ацҟьа Шьушьаник даацәажәеит:

«Анцәа шәаҭеимҵааит иааҟашәҵахьоу зегьы рзы!»

Нас Цьоцьикгьы, уи иҧҳәысгьы, ихуҷқуагьы, итәцәагьы, иахҭнықуаагьы зегьы дрықуныҳәеит. Уи уасиаҭ ажәаны иралҳәеит анцәа имҩа ианылан ицаларц:

«Араатәи аҧсҭазаара зегьы адәыкакаҷ иаҩызоуп, ииасуеит нҵра змам, илазҵаз иҭеигалоит, иаирыхʻуеит, арыцҳа-ананамга акыр изҭаз, зхы акы иакузҵаз иҧылоит, хьӡы изнархәауеит.»

Абас раҳәан, дрықуныҳәан иноулыжьт.

XVII

Нас, Цьоцьик ишьҭахь, иааит еснагь лгуы зырӡуӡуоз, акыр лымаҵ зухьаз аепископцәа реиҳабы Самуили иҩыза аепископ Иоанни, урҭ рҵакырагьы даргьы лара лҿаҧхьа итәцәан, лгуаҟракуа зегьы рҿы илылахун, илыдгылаҩцәан. Урҭ лара дныҳәаны Христос имҩа дықурҵон. Иара убас уи лахь иааит аамсҭцәа дуқуа, ашьҭра ду змаз аҳәсақуа, Қырҭтәылa иқунхоз зыхиақуиҭыз, ихьыҧшыз уҳәа, зегьы уи илылшаз ргуаҟынӡа инаргеит. Гуеицакра змыхьуа, бзазара зқум, аазаб зхызгаз лакуны Христос димардон.

Аепископцәеи, аамысҭцәеи, уҳәа зегьы еицҿакны илыҳәон, зегьы рзы иҧшьоу, ихьчагоу ракуны лшьамҭлаҳәақуа рнықьра дақушаҳаҭхарц, ацкьа Шьушьаник аҭакс абас лҳәеит:

«Акыр саҧсаны сыҟахыума сара? Уеизгьы шәарҭ анцәа ибзиабара ишәымоу аҟнытә, аепископ инеигзаит шәгуы иаҭаххаз. Сара усгьы сымч каҧсазаны сыҟоуп, аха зегь зымчу Христос бзиарас иҟоу зегьы шәрылаҟан шәҟаиҵааит, шәарҭ, сара

стцыхуала зхы зыргуаҟыз, сгуаҟракуеи, срыцха-ракуеи, схьаакуеи зхы рылазырхуз. Шәарҭ сыӷьсы зхоу, сара, абар, сыкулоит аханатәгьы исзырхианы иҟаз назазазтәи снарцәымҩа. Абри арыцхара ацынхурас исаҭәеишьааит Христос агурӷьара; абарҭ ахьаакуа рцынхурас — араҳаҭра; апҟара, сыкушьны сырҳәаазаракуа рцынхурас — сара ажәҩанаҿ исоуеит нцәара зкум ахьз-аӷьша, аҳатыр.»

Урҭ рыблакуа лабжышла иҭәны, уахьынтәи иандәылц, иџьаршьон Анцәа абри нигаз аиааира. Абаа иҭыцынгьы ицеит.

XVIII

Иааит лара лдунеи анылӷьсахʽуаз амшгьы. Дагьаалыӷьхьеит лыҩны аепископ Афоц, иҭабуп ҳәагьы налҳәеит игуы дахьалирсыз азы. Абык, ззеик иаҳасабала, уи инапы санылцеит сара, гунаҳа згымыз ананамга. Инапы ианылцеит убас лара лыӷьсыбаҩгьы, адцагьы ҟалцеит раӷьхьа дыкушьны дахьдәыкургалаз икҿарцарц. Иагьиалҳәеит ус:

«Сара аҭцыхутәантәи, ажәеизатәи азахуаазаҩ џьара акыр саӷьсаны сыҟазар, ахааназ шәныхәазаант!»

Нас Анцәа џьшьара илтан, ус лҳәеит·

«Дныҳәоуп ҳазшаз Анцәа ду, избанзар схы ныкуҭцаны срахаҭны сыцәоит.»

Лыӷьсгьы ималдеит уи ҳазшаз, хаӷьсырҭынчга.

XIX

Нас уи аепископ Иоанн дмыӷьшзакуа ирхиеит аӷьсыма ӷьшьа, акыр иаӷьсоу, ицкьоу уи лыӷьсыбаҩ

накуиршарц. Егьырҭ иҩахьаз, иҧсхьаз, аҳәуа ирфахьаз лцәа-лжьы аашьҭырхын, аҳуаҟуеи аҭәеи амрыцҟьаны, аҧсыма лшәырҵеит. Уи ашьҭахь аепископцәа рҩыџьагь, Иоаннгьы Афоцгьы зымч ҭоу, хузмаӡам ижәҩантәу акы назгоацәуԥукуа реиҧш, иеизазгьы даргьы акырӡа иаҧсаз лыҧсыбаҩ аашьҭырхын, адоуҳа-шәа ҳәо, ацәашьҟуа хха-ххо, рыфҩакуа лаҳа-лаҳауа икны, ауахуама цҟьа ашҟа днаагеит. Аҭыҧ мазеины иахьыҟаҵаз иаажит игунаҳау, хьӡы змоу, реиҳа ҳаҭыр зҟуу ацҟьа Шьушьаник лыҧсыбаҩ. Уи ауха ҳара иаххаагеит амаалыкьцәа реиҧш, лацәааихьшь ҟамҵакуа, Дауҭ иҧсалмаҟуа рыла рыҿхуаҧхьыз ҳәо зегь зымчу Анцәа дуи иара иҧа ҳара иаҳхылаҧшхуу Исус Христоси, зегьы злашоу иалазшаз иара ихаҭа, гукалаҵәҟьа ишьҭоу ҳәсеи хацәеи ргуы ҭызго, изхьыҧшу зегьы аиааира гуамч рызҭазҵо.

ХХ

Иалагеит Шьушьаник аҵҟьа лгуаҟра ианвар мзазы, амза аабатәи амш аҿны, ахашаз; аҩынтәраантәи уи лгуаҟракуа — Амшаҧ ныҳәакуа инарышьҭарххны, ашәахьазы, уи ашьҭахьтәи лааӡаб — лаҵамза зежә рзы, лдунеи лыҧсахит — абҵарамза жәибжь рзы, цәгьаҧсышьала иҭахаз аҵҟьацәа Козмеи Домиани[11] рымшныҳәаз; ҧшьашан ҳара аҵҟьа Шьушьаник лгуалашәара амш аналаҳхыз, иҳабу, иаҳҧоу, х-Аҧсыҵҟьа Анцәа ду иҳаракреи ирҿхуаҧхьыӡи ирызкны, ноунагӡагь ахьӡ-аҧша имаз уи, амин!

[11] Аҟьырсианцәа кыдцалан измаз Римтәи аимператор Диоклетиан (284—305) ихаан цәгьаҧсышьа зырҭаз.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

АҚЫРҬУА ԤЫРА АЖӘЫТӘЗАТӘИ АҬЫНХА ЗҚЬИ ХУШӘ ШЫҚУСА АХЫҴУЕИТ

Ари аҭынха иахьӡуп «Аҳкуажә Шьушьаник аҵқьа лааӡаб», ма «Шьушьаникиани» ҳәа; уи ԥуп ҳара ҳера аантәи 478—484 шықусқуа рыбжьара. 467 шықусазы Аҵьамтәылаӄа дцазаап Қарҭли аҳәынҭқарратә чынуаԥ ду, апитиахшь (ахада) Варсқьен. Афеида алигарц азы, уи изгуакьаз ақьырсиантә дин мап аҵәкны амаздеанра (амца амҵахырхуара) шьҭихзаап. Иара убас апитиахшь Варсқьен Аҵьамтәыла ашах ажәа иҭазаап иҧҳәыс Шьушьаникгьы ихшарагьы амаздеанра рышьҭирхырц. Ашах дгурӷьаҵәа апитиахшь ишихуҭаз дибеит, уи ҧҳәысс иҧҳа диҭаны, апату ду иқуҵаны, иҧсадгьыл ашӄа даашьҭит. Аҳкуажә Шьушьаник лхаҵа идин дшаҧырҵыз анаалаҳаҵәӄьа, аҳҭны нлыжьит, лыхшара лыманы дцан, кумра хуҷык дахылеит. Варсқьен аҳкуажә иӄалҵаз дыҧнажәеит, нас ишилшоз иеазикит лара лыхнырҳәреи лнышәареи. Хаала аҳкуажә данизазаамга, Варсқьен амчра цәгьашәа ихы иаирхуеит, акырынтә напыла даалысуа дипӄеит, лхы лцәымӷитәит, нас ашьамҭлаҳәқуа лышьаҵан, абахҭа дҭеикит. Фы-шықуса наӄьак ҭакрыла илхылгеит Шьушьаник, дычмазаԥхеит, «ахушырбыб еиҧш дкаҧсеит», гуаӄк лаҳасабала дниасит 475 шықусазы.

Абри аҵакытә схема «Шьушьаникиани» ақны иеиҵыхыуп ихыркыу експрессивтә жәабжьны.

Зны ҳалацәажәап абри аԥымҭа автор дызусҭаз. Уи ихаҭа ааӡаб зқуз аҳкуажә дылхаанын, лдоуҳаб, апи-

тиахшь иаҳҭны ахылаҧшҩы Иакоб иакун, дагьдыруп Иакоб Цуртавели ҳәа (апитиахшь ирезиденциа Цуртав иҟан). Иакоб, доуҳабк иаҳасабала аҳкуажә илзааигуаз, ибзианы идыруазаарын лыҧсҭазаара зеиҧшраз, лҟаӡшьаҟуа. Шьушьаник лдин даара гукала дшазыҟаз Иакоб ихаҵаҵәкьаны иман. Уи аханатәгьы игуы азҩоп. аҳкуажә лтәылеи аҟьырсиантә дини лхы шрыҟулҵоз, урҭ шьҭазҵаз Варсҟьен гуҵәа шылзихамк'уаз, гуаҟрыла аҧсҭазаара лхы шалылх'уаз. Варсҟьен Цуртавка дхынҳәаанӡагьы, Иакоб Шьушьаник дҭиҵаахьан, лыҧсҭазаара амаӡаҟуа рҵыхуала, «исабҳәар, ашәкуы ианысҵап бара бусҟуа» ҳәа длацәажәахьан. Зынӡаск азин шыҟамызгьы, Иакоб ииулакгьы дибеит ларә дыпҟаны, дхуахуаны аҧхьа акумра дахьыҩнаршәыз, нас абахҭа иҭаркыз аҳкуажә ажәалагьы лгуы ирҕуҕуеит, ҧсымышьҭыгакгьы лызнеигеит. Иакоб Цуртавели ихаҭа дахаанны ибеит аҳкуажә Шьушьаник илызкашәаз агуаҟра. Иакоб иҿырҧшҭәны, ҵьара инадымцәылакуа, ииашаны, иҩны ишьҭихит иара асҟак ибзианы иидыруаз адраматә хҭыс. Шьушьаник диасит 475 шыҟусазы. Ас анакуха, уи лыхҭысгьы абри ашьҭахьоуп ианиҩыз, аха 484 шыҟуса ирхымгакуа, избанзар усҟан Вахтанг Горгасали ачарҳәаҩ Варсҟьен иҧсҭазаара далихит. Аҩымтаҿы Варсҟьен иҧсы ҭаны, аҳтысҟуа ирылахуу актуалтә хаҿны даагоуп.

Абарҭ ашьаҟургылага ҵабыргҟуа ҵаҵҕус ирымоуп «Шьушьаникиани» анырҩыз ҳәа ишьоу аамҭа.

Хыхь-хыхьла, формалла «Шьушьаникиани» агиографиатә шәкуҩҩра ажанр иаҵанак'уеит. Ииашаҵәкьаны, хаҭала ари асахьаркыратә-биографиатә ҟазшьа змоу ҩымҭоуп, иагьызҭаӡом агиографиатә жанр аҭымҭшәара. Академик Корнели Кекелиӡе иаахҵәаны иҳәахьан, «Шьушьаник лааӡаб» адин иазкыу аҧҵамҭак мацарам,

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

иара уигьы агиографиатә ҩымҭа инахыҳәҳәо аҭоурыхтә-беллетристикатә ҟазшьа змоу проза цқьоуп ҳәа. Академик Иван Џьавахишвили иажәақуа рыла, «Шьушьаникиани» аҭоурых иазкыу ҩымҭоуп, уи ала «аԥхьаҩ усҟантәи аԥсҭазаара аԥсы ҭаны, исахьаркны изаатуеит». Иван Џьавахишвили дшазхуцуа ала, Шьушьаник лыкәҿацалара, дзықудыршәаз зыхҟьаз атәыла ахадацәа рҭаацәарақуа рышьагуҭ ахыбгалароуп, адинтә еиқумшәара акумкуа.

Аҭоурыхҭҭцааҩ ду иҩуеит: «Аԥхьаҩ, Иакоб Цуртавели изжәабжь аҟны изыхцәажәоу аус ахы ахьхоу зегьы дагулаԥшыр, имарианы ибоит Шьушьаник лхаҵа игуы ахьылзыԥжәази дзықуиршәази зегьы адин иахырҟьаны ишыкамлаз, изыхҟьаз Шьушьаник лхаҵа иҩнаҭа кажьны дахьцаз шакуу. Уи Варсқьен иҩнаҭеи иареи ахьымӡҕ днаргоны иԥхьаӡеит». Иаишаҵәҟьангьы, аҭаацәа акранырфоз, лацала пату ақуџаны Шьушьаник илзаалгаз аҵәца азна аҩы дацәхасны ианылҿалҭәа, аҩы анкашы ашьҭахьоуп Варсқьен аҳкуажә ишакум напы анылиркы, дымшаҭакуа данихуахуа. Абас акрыфарақуа раан (знызынла даҿацьарагьы) Шьушьаник иҵылгеит агужәла бааԥсра, лҿылзеиқумк'уа далагеит. Ҳәарас иаҭахыузеи, Шьушьаник лгужәла иеицәанатәуан Варсқьен лара дахьатәаимбоз, ишиҭахыз дахьлызныҟуоз; здинтә цәанырра ҕуҕуаз, зхашәахы зымбоз аҳкуажә лхамхабзиара, лыԥҳәысра, лыуаҩра дахьаҕрагылаз, арахьгьы даҿа ԥҳәыск дааганы, Шьушьаникгьы дылнааларц, иареи лареи хаҵара-ԥҳәысра рзеилазарц иҭаххеит. Ари ҿецәырымга гызмалран. Шьушьаник лыуаҩреи лдинтә цәанырреи ааха анроу, хьаҵшьа змам, нышәара зқумыз лакухеит. Ари иаанагоз, ажәытә Қырҭтәыла ақьырсиантә дин хьаҳәхьачарада адгылара, амилаҭтә-ҳәынҭқарратә интересқуа гукала рзыҟазаара акун иԥхылнадоз, ақуы-

лаҩ идин ахь аиасра ԥсадгьыл ԥсахраны, чарҳәараны иԥхьаӡахахьан ҳәа ауп. Адин аилагара, амилаҭ аиҵакраиаӡаарахь архара аҵанак'уан. аԥсадгьыл ашәарҭа иҭанаргылон. Амрагыларатәи ауаа (аџьам маздеанцәа араԥ ԥсылманцәа, ҟизылбашьаа, османаа) инеибеиԥшны Қырҭтәыла ампыҵахалареи атәтәреи рҿы рдин абџьарс ирыман. Дарбанзаалакгьы, ақьырсианра зхы ақузҵоз, уи ала амилаҭ ус ду, апатриотратә ус аџьабаа азибон. Ақьырсианра иахырҟьаны идыргуаҟыз ауаҩы обиективла амилаҭтә фырхаҵа ҳәа дыԥхьаӡан.

Шьушьаники Варсқьени ирыбжьалаз аконфликт зназы аҭаацәаратә драма аҟазшьа уаҩы иахикаауеит, аха, аиашала, ари ҩ-ҳәынҭқаррак рполитикатә хырхарҭақуа реидыслара ҕуҕуа иахылҵыз конфликтуп.

Аҕа идгылаз, здин еилазгаз, зхы змакуачрахаз, иԥагьахаз апитиахшь иоуп зыԥсадгьыл чарҳәара азызуз, ашах иагент, аполитикатә ренегат. Шьушьаник милаҭтә фырхаҵоуп, уи лхаҵа-чарҳәаҩ иӡбаны илзышьҭихыз аус даҿагылт, лхы лалмырҟуит, гурҩа злам аԥсҭазаара аҵкыс еиҕьалшьеит аџьаҳанымтә гуаҟра, аԥсышьа бааԥсы. Ари ала Шьушьаник лара илхааныӡи абиԥарақуеи идлырбеит аҿырԥшыга.

Машәыршақу акуӡам Шьушьаник ари аҩыза шлылшаз, уи лабхунда Џьоџьикгьы ларгьы, Қарҭли апитиахшьра аҳҭынраҿы патриотцәаны ираазон, аџьамцәа ирҿагыланы иқуԥоз аԥыза, хьӡы змаз лаб Варден Мамикониан иԥсы злаз иԥҳа, итрадициақуа ныҟузгоз лоуп ларгьы.

Иакоб Цуртавели иалкааны, дацԥыҳәаны, ԥсихологиатә иашала иҳазҭихит иеиҿагылоу ҩ-ҟазшьак — арахь агьангьаш, арԥхашьагатә, ачарҳәаратә усқуа мҩаԥызгоз Варсқьен, егьирахь — агукцәа зхоу, амилаҭтә-динтә идеиақуа ирзықуԥо, урҭ зхы рықузҵо аҳкуажә Шьушьаник. Абри аиҿагылара шьаҭас иамоуп Иакоб Цур-

тавели иидеиатә-сахьаркыратә гуҭакы. Иазгуаҭатәу иара убас, Цуртавели имӡазакуа иҭих‘уеит иперсонаж-ҧҳәыс лҟазшьа иалаз уаҩ иҭахымхаша, иҽеим ацәаҩақуагьы, уиала иагьааирҧшуеит зеиҧшыҟам ишәкуҩҩратә-рҽиаратә обиективра. Цуртавели и-Шьушьаник агиографиатә ҩыраҽы шаблонны иҟарҵаз, аҧсҭазаара иацәыбнало, аскет, сызгалак сагаат ҳәа аҧсра еилаҳауа, аинертра злоу «аҧсыцқьацәа» зынӡагьы дреиҧшӡам. Шьушьаник ҳәаа амамкуа аҧсҭазаара бзиа избоз аӡәы лакун, уи бзанҵы илхыҧсаауамызт лгуҧжәара ҕуҕуа; лхаҵа хумга «илаамҭамкуа лыбзиарақуа лылырҩааны, лцәашьы ирцәеит, лышәҭқуа ирканӡеит, лгукра ссир далихит, лыхьӡ ҧҽеит.» Шьушьаник зынӡагьы илҭахӡамызт нарцәыҟа, лгуы аратәи адунеи, аҧсҭазаара иазхьаауан. Уаҩы ихшыҩ ззишьҭыша уи ауп: адинтә цқьареи моральла аҧсҭазаареи рзы Шьушьаник дызҿыз амчеиҟарамратә қуҧҵара аҟны дзаҵәны лхы лыҧхьаӡон. Уи гухь ҕуҕуала дидашшылон ҳазшаз: «Ҳазшаз Анцәа ду, апапцәа роума, ддаҽаӡәума, абырсҟатәи уаа рахьтә дарбанзаалак уаҩыжәлак дҟамлеит сара срыцҳазшьашаз, сыҧсра зҭахыу, анцәа иаҕоу Варсқьен симҵажьны инаскьеит зегьы». Абас губҕан рыҭаны драцәажәоит Џьоџьики уи иҧҳәыси: «Ауаа рахьтә аӡәы дҟамлеит срыцҳазшьашаз». Ҳәарада, уи Иакоб Цуртавели изгьы агунамӡара лыман. Аригьы иҳанаҳәоит адоуҳаб Иакоб аиаша шиҩуаз. Шьушьаник ишылҳәо ала, Варсқьен-питиахшь абааҧсраҽы ихы иаирхуоит иполитикатә мчхара, зегьы зҟуаҵыз, имчыдоу, ирыцҳау ҧҳәыск лҽы иҧишәоит илшара. Игуаҟны иҟаз аҳкуажә дгуҕ‘уан, лара ииашамкуа дзырхуаҟыз ацынхура анцәа изааигап ҳәа: «Иҳақуӡбааит уаҟа, амцҳәара ахьыҟамло аҵаҳәарҭаҽы апитиахшь Варсқьени сареи, аӡбаҩцәа рызбаҩ, иаххылаҧшхуу ирхылаҧшхуу иҽаҧхьа, ахаҵа, аҧҳәыс ҳәа еилых ахьыҟам,

иаргьы саргьы аиаша ҳҳәап уа. Христос иҿаԥхьа». Ари ала ҳара иаабоит Шьушьаник данышәарц шылҭахымыз иԥсҭазаареи аҭаацәареи рҿы аԥҳәыс акы дақуиҭзамкуа лыҟазаара. Ахубатәи ашәышықусазтәи аԥҳәыс ас иҟоу атыԥ нарцәы акуны илыԥхьаӡазаргьы, иҟоуцараны иҟоузеи. Аха лара. ус зҽеиҵыжьны мацара аԥсра зхы ақукны иҟаз дреиуамызт. Варсқьенгьы ауаҩытәыҩсатә ҟазшьа бзиақуа дрылаҟазшәа, Шьушьаник дыгунаҳаишьозшәа, акрылничҳауазшәа, адин иахырҟьаны дыкҿаимцалозшәа, иҩнаҭа ахьӡи-ахьымӡӷи мацара ддыргуаҟ'уазшәа зҳәо агуаанагара ҳазҳадкылом. Аиашазы, Варсқьен зны дзықугуӷ'уаз аберцәа Шьушьаник илзынаишьҭит, ашьҭахь илниҵеит апитиахшьра аҳҭны епископс иамаз. Џьоцьик, уи иԥҳәыс, урҭ рҿала аҳкуажә аҩныка дыхнымҳәыр ҟамло илыдԥиҟалт. Аҵыхутәаны, лара абахҭа дахьҭакыз лыбзыцәашьа иҿала илзынаицҳаит: «быҩны қьаԥҭабымтәын, бҭаацәара, быҩны-бгуара бахылаԥш» ҳәа. Аха Шьушьаник ибзианы илдыруан ари шгьангьашраз, избанзар уи шымцыз, иара даҽа хумгарак игуы ишҭашәахьаз агура ганы дыкан. Абас маанала, гьангьашрала Варсқьен аԥҳәыс қьиа лыгушәа ҳәаны, дыргубзыӷны диҟаҭәарц, диҳәынҷарц иҭахын.

«Шьушьаникиани» аперсонажқуа (рацәак зҵазымк'уагьы нарылаҵаны) зегьы аарԥшуп излеиҩудыраауа рҟазшьатә штрихқуа рыла. Ажәабжь еизҳауеит динамикала, логикала еиқушәаны, инеишьҭаргыланы, ихадоу асиужеттә цәаҳәа иаақумҵыкуаны, аҽеиҵымхцәакуаны. Аҩымҭа нҵәааӡа Шьушьаник ҩынтәка затцәык роуп данымаҭанеи, иара убригь иааркьаҿны. Иазгуаҭатәуп, «Шьушьаникиани» аермантә версиа иагулоуп даараӡа инеиҵыхыу аматанеиратә текстқуа. «Шьушьаникиани» акузар — зынӡагьы иаԥыԥшуам амилаҭтә-динтә, конфессионалтә динҳәацәаратә тенденциа. Аермантә версиа

ᲔᲠᲝᲕᲜᲣᲚᲘ ᲑᲘᲑᲚᲘᲝᲗᲔᲙᲐ

акузар, уи абри атенденциа, аҟазшьа аманы иҟаҵоуп. Ас еиԥш иҟоу аҭагылазаашьа, Иакоб Цуртавели иҩымҭа «Шьушьаникиани» ааӡа, аерманцәеи ақырҭцәеи руахуамакуа еиҿырганӡа ишҩу ахы ҳакунаҵоит; аҩымҭа аермантә версиа ианыԥшуеит урҭ анеиҿгаха ашьҭахьтәи аамҭа. Иакоб Цуртавели аханатәгьы ҷыдала иазгуеиҭоит Шьушьаник хылҵшьтрала дшерманҭыԥҳаз. Дизыразны, ҳаҭыр ақуҵан игуалаиршәоит аерманцәа рмилаҭтә динхаҵаратә, рҳәынҭқарратә хьыԥшымзаара зхы рықузҵоз ақуԥаҩ. Шьушьаник лаб Вардан Мамикониан ихьӡ. «Шьушьаникиани» иалыҩны игоит харантә иааҩуа аерманцәеи ақырҭцәеи ҭоурыхла риешьара.

Иакоб Цуртавели иҩымҭа абызшәа сахьаркыуп, иеилгоуп. Астиль лапидарны, афразақуа аакьаҿ-кьаҿны, еилаҭәахны еилацалоуп. Ажәақуа иреиҷаҳаны еилыԥшаауп, емоциалеи ҵакылеи рыԥсы рхаҵоуп. Автор иҭахыу иҳәоит еилырганы, икказа. Қунагала ихы иаирхуоит иеиуеиԥшым асахьаркыгатә маҭәахуқуа — аметафора, аиҿырԥшра, аллегориа, аиҿаргылара, апараллелизмқуа, аинверсиақуа. Иссируп «Шьушьаникиани» адиалогқуа. Ажәакала, Иакоб Цуртавели асахьаркыратә еиҭаҳәареи асахьаркыратә бызшәеи ирыманшәалазоу ҟазоуп, иара убас зеиԥшыҟам ԥсабараҭыхҩуп.

«Шьушьаникиани» драматизмла еибаркханы ишеизҳауагьы, автор зны-зынла еффеҟтла уи иалеигалоит аиумортә детальқуагьы. Абас зны дикуанк Шьушьаник лгуы ирԥуԥуарц иҽазикит; уи азы иҳәарц акун «бҽырԥуԥуаны быҟаз» аха игуиҽанӡамкуа илаԥш апитиахшь ианиқушәа, дшәан, «бҽырԥу» иҳәахьаны, иажәа ааиҿабеит, нас иԥсы иман, деиханы дыҩт.

«Шьушьаникиани» зеиԥштам ҭоурыхтә баҟоуп; уи реалла иаанарԥшуеит V ашәышықусазтәи Қарҭли аполитикатә, асоциалтә ҭагылазаашьа, акультуратә ҿиашьа,

абзазаратә детальқуа. Шәашьак амам «Шьушьаникиани» ацакы, атоурыхи алитературеи рахь ирханы уахуаҧшуазаргьы. Аҧхьаза иҳәатәу уи ауп, ажәабжь ахы ак'уеит абас иаалырҟьаны: «Абыржәыцәҟьа хырҧашьа амамкуа ишәасҳәап ҧсатабзиа Шьушьаник ацқьа дшиасыз атәы...» Ас анакуха, Шьушьаник лысабира, лқуҧшра атәы ҳәа акгьы ҳәаӡам.

Иара убас, «Шьушьаникиани» автор ду даҽа ҩымтақуакгьы шимаз ҩашьом, аха урт ҳара ҳхаанынӡа изымаанит. «Шьушьаникиани» шаҳатс иҟанацоит V ашәышықусазы иеицырдыруаз акыр литературатә бақақуа, иаҳҳәап: «Евангелие» (Ауасиат ҿыц ажәаху хада), «Даутраа» ма «Аҧсалтырқуа» (иҟалаша здыруаз Даут иҩымтаны иҧхьаӡоу, Ажәытә уасиат аҩымта хада), «Ааӡаб зхызгаз ирызкыу ацқьашәҟуқуа» (агиографиатә ҩымтақуа).

«Шьушьаникиани» — иара аидеиа, ацакы зегьы, асахьаркыратә ҟазара иаанарҧшуа ақыртуа литература ахы анак'уазтәи афаза акумкуа, уи аҿиаратә шьаҿа тбаа ауп. «Шьушьаникиани» акырынтә итрыжьхьеит. Зегьы иреиҕьуп 1938, 1963 шықусқуа рызтәи Илиа Абулаӡе итыжьымта. Ақыртуа текст аурыс бызшәахь иеитеигеит, иагьтижьит Корнели Кекелиӡе, латын бызшәала — Пауль Пеетерс.

Александр Барамиӡе.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

АХҚУА

Иакоб Цуртавели. Аҳкуажә Шьушьаник аҵқьа лаазаб 3

Александр Барамиӡе. Ақырҭуа фыра ажәытәзатәи аҭынха зқьи хушә шықуса ахыҵуеит 31

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ИАКОБ ЦУРТАВЕЛИ

Ацқьа Шьушьаник лаазаб

●

იაკობ ცურტაველი

წამებაი წმიდისა შუშანიკისი

აფხაზურ ენაზე

●

ЯКОБ ЦУРТАВЕЛИ

Мученичество святой Шушаник

На абхазском языке

ИБ495

Аредактор Н. Тар-пҳа
Асахьаҭыхҩы Л. Шенгелиа
Асахьаҭыхратә редактор П. Цқвитариа
Атехникатә редактор С. А. Гордезиани
Акорректорцәа: С. Қьецба, Л. Гадлиа
Аҭыжьҩы Т. Ашьхараа

Аус адулараз ырыҭоуп 9.7. 1981 ш.
Акьыԥхьразы анапы аҵаҩуп 6.6. 1982 ш.
2,28 кьыԥхь бӷьыц ыкоуп. 1,71 аҭыжьратә хыԥхь.
бӷьыц. Атипогр. қьаад № 1. Аф. 70х108¹/₃₂.
Азаказ 4280. Атираж 1000. Аху 25 кап.

Ашәкуҭыжьырҭа «А л а ш а р а», Аҟуа, Ленин иул., № 9.

Қырҭ. ССР ашәкуҭыжьырҭақуеи,
аполиграфиеи, ашәкуҭирҭақуеи рускуа рзы
Аҳәынҭкомитет Аҟуатәи атипографиа Ленин
иҳьз зхыу. Аҟуа Ленин иул. № 6.

25 кап.

ეროვნული ბიბლიოთეკა